

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği

İnsan Hakları Bilgi Kitapçığı No. 18

Azınlık Hakları

Bu gayri resmi çeviri İngilizce orijinalinden İnsan Hakları Ortak Platformu gönüllüleri tarafından yapılmıştır.

Belgenin orijinali <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet18rev.1en.pdf> adresinden temin edilebilir.

İnsan Hakları Ortak Platformu | Human Rights Joint Platform

Tunus Cad. No: 87/8 06700 Kavaklıdere Ankara

Tel. +90 312 468 8460

Faks. +90 312 468 9253

www.ihop.org.tr | ihop@ihop.org.tr

Bilgi Kitapçığı NO:18, AZINLIK HAKLARI

İÇİNDEKİLER

- Giriş
- Azınlıklara mensup bireylerin haklarının korunmasına ve geliştirilmesine yönelik hükümler
- Azınlık gruplarının korunması için daha fazla önlemlerin alınması ve özel hakların uygulanması
- Şikâyet prosedürleri
- İlk uyarı mekanizmaları
- STK'ların rolleri
- Bundan sonra yapılacaklar

Ek-1: Ulusal veya Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Bireylerin Hakları Bildirgesi
(Genel Kurul tarafından 18 Aralık 1992 tarih ve 47/135 numaralı karar ile kabul edildi)

GİRİŞ

“Ulusal veya etnik, bölgesel ve dilsel azınlıklara mensup bireylerin haklarının korunması ve geliştirilmesi, yaşamını sürdürdükleri devletlerin sosyal siyasal istikrarına katkı sağlar”

(Ulusal veya etnik, bölgesel ve dilsel azınlıklara mensup bireylerin hakları BM. Bildirgesi)¹

Hemen hemen tüm devletlerin ulusal sınırlar içinde çoğunluktan farklı olan ve kendilerini etnik, dinsel veya dinsel kimliklerle tanımlayan bir veya daha fazla azınlık grupları vardır. Toplumlarda azınlıklar arasında ya da azınlıklarla çoğunluk grupları arasında uyumlu ilişkiler ve her grubun kimliğinin saygı görmesi, küresel toplumumuzun çok etnikli ve çok kültürlü çeşitliliği açısından büyük bir zenginliktir.

Ulusal, etnik, dinsel ve dilsel grupların isteklerinin görüşülmesi ve azınlık gruplarına mensup kişilerin haklarının güvence altına alınması, insanlık onurunu, tüm bireylerin eşitliğini, katılımcı yönünde sağlanan ilerlemeyi kabul eder ve dolayısıyla gruplar ve bireyler arasındaki gerilimi azaltır. Bu faktörler istikrar ve barışın sağlanmasında önemli etkenlerdir.

Azınlıkların korunması son zamanlara kadar Birleşmiş Milletlerce daha büyük aciliyete sahip olarak değerlendirilen ve mutabık kalınan öteki haklarla aynı seviyede dikkat çekmedi. Son yıllarda, fakat bölgesel bütünlük yanında etnik, ırksal ve dinsel gerilimlerin tırmandığı ve Devletlerin ekonomik, sosyal ve politik sistemlerinin tehdit altına alındığı zamanlarda azınlıkları etkileyen konular üzerine ilgi artmaktadır.

1947’de azınlıkların korunması için Milletler Cemiyetinde bir sistem oluşturuldu ve Birleşmiş Milletler tarafından bu sistem görüşüldü. Daha sonra azınlıkların korunmasına ilişkin bu görüşler Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinde ve Birleşmiş Milletler şartında yer aldı. Bu araçlar bireylerin insan hakları ve özgürlüklerinin korunması ve ayrımcılık gözetmeme ve eşitlik ilkelerine dayanmaktaydı. Eşit muamele şartları etkili şekilde uygulansaydı, azınlık haklarına ilişkin özel şartlara gerek olmazdı. Fakat azınlıklara mensup bireyleri ayrımcılıktan daha iyi korumak ve kimliklerini tanımak için başka önlemlerin alınması gerekliliği ortaya çıktı. Bu amaçla azınlıklara yönelik özel haklar üzerinde duruldu ve uluslar arası insan hakları araçlarında ayrımcılık karşıtı hükümlere ek önlemler kabul edildi.

Bu bilgi kitapçığı azınlıkların korunması alanında başlıca Birleşmiş Milletler prosedürlerini ve çalışmalarını özetlemektedir. Eşit muamele şartlarının ve uluslar arası insan hakları araçlarında bulunan özel hakların gözden geçirilmesini ve azınlık hakları standartlarıyla uyumluluğunu izlemek için oluşturulan mekanizmaları

tanımlamaktadır. Bilgi Kitapçığı ihlallerin olduğu yerlerdeki vakalarda geçerli şikâyet prosedürlerinin, çatışmayı önlemek için oluşturulan ilk uyarı mekanizmalarının ve azınlıklara mensup bireylerin haklarının korunmasında ve geliştirilmesinde STK'ların rolünün bir analizini yapmaktadır. Son olarak önümüzdeki yıllarla ilgili ortaya çıkabilecek azınlık konularına işaret etmektedir.

Azınlıklara Mensup Bireylerin Haklarının Korunması ve Geliştirilmesine Yönelik Hükümler

Ayrımcılığın Engellenmesi

Azınlıkları siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik olarak olumsuz bir şekilde etkileyen ayrımcılık devam etmekte ve dünyanın birçok yerinde önemli bir gerilim kaynağı oluşturmaktadır. Ayrımcılık “ırk, renk,...dil, din,...ulusal veya sosyal köken,..., doğum ya da diğer özellikler gibi özellikler temelinde ve tüm bireylere eşit muamele edilmesini, haklar ve özgürlüklerini tanımayı, haklarını kullanmayı ya da yerine getirmeyi geçersiz kılan ya da zarar verme amacı olan herhangi bir farklılığı, dışlamayı, sınırlamayı ya da tercihi ima etme olarak yorumlanmıştır”.ⁱⁱ Ayrımcılığın önlenmesi, “...birey ya da grupları eşit muameleden yoksun bırakan her türlü eylemin önlenmesi” olarak belirlenmiştir.ⁱⁱⁱ

Azınlık gruplarına veya her bir bireye eşit muamelede bulunulmaması ve ayrımcılık yapılması birçok uluslararası belgelerde yasaklanmaktadır. Ayrımcılık, ırk, dil, din, ulusal veya sosyal köken ve doğum veya öteki durumlar nedeniyle yasaklanır. Azınlıklara mensup her bir bireyin korunması yasalardan önce bir insan olarak tanınması, yargıdan önce eşit olarak görülmesi ve kanun hükümlerinden herkesin eşit olarak yararlanması bakımından önemlidir. Bunlara ek olarak da, din, ifade ve örgütlenme özgürlüğü hakkında da faydalanmalıdırlar.

Ayrımcı gözetmeme ilkeleri, 1945 tarihli BM temel sözleşmesinde (madde 1 ve 55), 1948 tarihli Evrensel İnsan Hakları Bildirgesinde (madde 2) ve Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinde (madde 2) yer almaktadır. Bu ilkeler, özel olarak 1958 tarihli 111 No'lu iş ve istihdam açısından ayrımcılıkla ilgili sözleşmede (madde 1), 1965 tarihli Irksal Ayrımcılığının Tüm Biçimlerinin Ortadan Kaldırılmasına Dair Uluslararası Sözleşmede (madde 1), 1960 tarihli UNESCO'nun Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Uluslar arası Sözleşmesinde (madde 1), 1978 tarihli UNESCO Irk ve Irksal Önyargıya Dair Deklarasyon (madde1, 2 ve 3), 1981 tarihli Din veya İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılığın Kaldırılması Bildirgesinde ve 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesinde (madde 2) yer almaktadır.

Ayrımcı gözetmeme ilkesi Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı, Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi (Avrupa Konseyi) AGİT İnsani Boyut Konferansı Kopenhag Toplantısı Belgesi (Avrupa Birliği Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) Amerika İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirisi(Amerika Devletler Birliği) ve Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı (Afrika Birliği Örgütü) gibi temel bölgesel insan hakları belgelerinin tamamında yer almaktadır.

AZINLIKLARA YÖNELİK ÖZEL HAKLAR

Özel haklar ne demektir?

Özel haklar imtiyaz anlamına gelmemektedir ancak azınlıkların kimliklerini ve geleneklerini korumalarını olanaklı kılmaktadır. Nitekim özel haklar, ayrımcı gözetmeme gibi eşit muamelenin gerçekleştirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Azınlıklar, ancak kendi dillerini kullanabildikleri; kendi sağladıkları hizmetlerden yararlanabildikleri ve devletlerin siyasal ve ekonomik hayatlarına katılabildikleri durumda çoğunluk grupların verili olarak yararlandıkları statüye ulaşabilirler.

Azınlık gruplarına ya da azınlıklara mensup bireylere farklı muamele, eğer bir bütün olarak topluluğun refahı ve geçerli bir eşitliğin ilerletilmesine yönelik uygulanırsa haklı görülmektedir^{iv}. Azınlık gruplarının çoğunlukla

birlikte toplumda eşit muameleden yararlanmasına olanak sağlanması için bu olumlu eylem biçimleri kabul edilebilmelidir.

Farklı uluslararası insan hakları belgeleri, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel gruplara ve azınlıklara mensup bireyler için özel haklara atıfta bulunur. Bunlar şu sözleşmeleri kapsar: Soykırımın Önlenmesine ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme (madde 2), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme (madde 2 ve 4), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (madde 13), Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (madde 27), Çocuk Hakları Sözleşmesi (madde 30), Irk ve Irksal Önyargıya Karşı UNESCO Bildirgesi (madde 5).

Azınlıklar için özel hakları içeren bölgesel belgeler ise Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme, Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı (Avrupa Konseyi), AGİT İnsani Boyut Konferansı Kopenhag Toplantısı belgesidir (Avrupa Birliği Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı).

Uluslar arası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi Madde 27

Azınlıklar üzerinde genellikle yasal olarak bağlayıcı olarak kabul edilen hüküm uluslararası medeni ve siyasal haklar sözleşmesinin 27. maddesidir. Buna göre;

“Etnik ve dinsel azınlıklarla dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde bu azınlıklardan olan kişilerin, gruplarındaki öteki üyelerle birlikte topluluk olarak kendi kültürlerinden yararlanmak, kendi dinlerini açıklamak ve uygulamak ya da kendi dillerini kullanmak hakları ellerinden alınmaz.”

Sözleşmenin 27. maddesi azınlıklara mensup bireylerin ulusal, etnik, dinsel veya dilsel kimlik haklarını veya bunlarla ilgili oluşumları ve azınlıklara mensup bireylerin sürdürülmesini ve geliştirilmesini istedikleri özelliklerin korunması hakkını kabul eder. Her ne kadar sözleşmenin 27. Maddesi azınlık haklarına atıfta bulunsa da, uygulanabilirliği bir devlet tarafından bir azınlığın resmi olarak tanınmasının konusu değildir.

Sözleşmenin 27. maddesinin devletler tarafından kabul edilmesi için özel önlemler gerekmez. Ama sözleşmeyi kabul eden devletler haklarından yararlanma yetkilerine sahip tüm bireylere güvence vermeye zorlanırlar; bu azınlıkların tabi olduğu eşitsizlikleri düzeltmek için özel eylemler gerektirebilir.^v

Ulusal veya Etnik, Dini ve Dilsel Azınlıklara Mensup Bireylerin Hakları Bildirgesi^{vi}

Azınlıklara yönelik özel hakları ayrı bir Birleşmiş Milletler belgesinde ifade eden tek BM belgesi, ulusal veya etnik, dinsel ve dilsel azınlıklara mensup bireylerin haklarına dair bildirgedir^{vii}. Bildirge metni, azınlıklara mensup bireylerin kendi kimliklerini ve özelliklerini korumaları ve geliştirmeleri yönündeki haklar ve devletlerin yükümlülükleri arasında bir denge kurarken, bölgesel bütünlüğü ve bir bütün olarak ulusun bağımsızlığını korumaktadır. Bildirgede yer alan ilkeler ve diğer uluslar arası araçlarda güvence altına alınan ve evrensel olarak tanınan insan hakları azınlıklara mensup bireyleri kapsamaktadır.^{viii}

Bildirge azınlıklara mensup bireylerin haklarını kabul eder:

- Devletler kendi ülkeleri üzerindeki azınlıkların varlığını ve ulusal veya etnik, kültürel, dinsel ve dilsel kimliklerini korur (madde 1);
- Azınlıklara mensup olan kişiler ulusal veya etnik, dinsel veya dilsel azınlıklara mensup kişiler, özel veya kamusal yaşamda hiç bir müdahaleye veya hiç bir ayrımcılığa maruz kalmadan ve serbestçe kendi kültürlerini yaşama, kendi dinlerinde ibadet etme ve uygulamada bulunma ve kendi dillerini kullanma hakkına sahiptir (madde 2/1);

- Azınlıklara mensup olan kişiler kültürel, dinsel, sosyal, ekonomik ve kamusal yaşama etkili bir biçimde katılma hakkına sahiptir (madde 2/2);
- Azınlıklara mensup olan kişiler ulusal düzeyde ve uygun olduğu takdirde, mensubu oldukları azınlıklarla veya üzerinde yaşadıkları bölgelerle ilgili olarak bölgesel düzeyde verilen kararlara ulusal mevzuata aykırı olmayacak bir tarzda etkili bir biçimde katılma hakkına sahiptir (madde 2/3)
- Azınlıklara mensup olan kişiler kendi örgütlerini kurma ve sürdürme hakkına sahiptir (madde 2/4);
- Azınlıklara mensup olan kişiler hiç bir ayrımcılığa maruz kalmadan, kendi grubunun diğer üyeleriyle ve başka azınlıklara mensup kişilerle ve ayrıca hudut komşusu diğer Devletlerin ulusal veya etnik, dinsel veya dilsel başlarla bağlı oldukları vatandaşlarıyla serbest ve barışçıl ilişkiler kurma ve bu ilişkileri sürdürme hakkına sahiptir (madde 2/5);
- Azınlıklara mensup olan kişiler, bu Bildiri'de yer alan haklar da dâhil sahip oldukları hakları, hiç bir ayrımcılığın maruz kalmadan kendi başlarına veya mensup oldukları grubun diğer üyeleri ile birlikte kullanabilirler (madde 3);

Alınacak önlemlerle azınlıklara mensup bireylerin haklarını koruması ve geliştirmesi gerekir.

- Devletler, azınlıklara mensup kişilerin kendi özelliklerini ifade edebilmelerini ve ulusal hukuku ihlal eden ve uluslararası standartlara aykırı bulunan özel bazı uygulamalar hariç kendi kültürlerini, dillerini, dinlerini, geleneklerini ve örf ve adetlerini geliştirmeleri için gerekli şartları yaratmak amacıyla tedbirler alır (madde 4/2);
- Devletler, mümkün olduğu kadar, azınlıklara mensup kişilerin ana dillerini öğrenmeleri veya ana dillerinde eğitim almaları için yeterli imkânlarla sahip olabilecekleri gerekli tedbirleri alır (madde 4/3);
- Devletler gerektiği takdirde, kendi ülkelerinde var olan azınlıkların tarih, gelenekler, dil ve kültürleri ile ilgili bilgiler almalarını özendirme için eğitim alanında tedbirler alır. Azınlıklara mensup olan kişiler, toplumun bütünü hakkında bilgi edinebilmek için yeterli imkânlarla sahip olurlar (madde 4/4);
- Azınlıklara mensup kişilerin ülkenin ekonomik kalkınmasına ve gelişmesine tam olarak katılabilmelerini sağlayacak tedbirleri almayı kabul eder (madde 4/5);
- Ulusal politikalar ve programlar, azınlıklara mensup olan kişilerin meşru menfaatlerini dikkate alarak planlanır ve uygulanır (madde 5);
- Devletler, karşılıklı anlayış ve güveni geliştirmek amacıyla bilgi ve tecrübe alış verişini yapmak gibi, azınlıklara mensup kişilerle ilgili sorunlar hakkında işbirliği yapar (madde 6);
- Devletler bu Bildiri'de yer alan haklara saygının geliştirilmesi amacıyla işbirliği yapar (madde 7);
- Bu Bildiri'deki hiç bir hüküm, azınlıklara mensup kişiler bakımından Devletlerin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesini engellemez. Devletler, özellikle taraf oldukları uluslararası Sözleşmelerden ve antlaşmalardan doğan yükümlülüklerini iyi niyetle yerine getirir (madde 8);

Birleşmiş Milletler içindeki uzman kuruluşlar ve diğer örgütler, kendilerinin ihtisas alanlarına girdiği ölçüde, bu Bildiri'de yer alan hakların ve prensiplerin tam olarak gerçekleştirilmesine katkıda bulunurlar (madde 9)^{ix}.

Genel Kurul, Bildirge kabul edilirken, uluslar arası topluma uluslar arası ve yerel mekanizmalar aracılığıyla standartların etkili bir şekilde uygulanması konusunda ilgi göstermeleri için çağrıda bulundu. Bu özellikle bildirge üzerine bilginin, bildirgenin anlaşılmasının, bildirgenin ilgili organlar ve Birleşmiş Milletler teşkilatları direktifleriyle etkili bir şekilde geliştirilmesi ve göz önüne alınması için uygun mekanizmaların yaygınlaştırılmasını kapsamaktadır.x

AZINLIKLARIN KORUNMASI İÇİN DAHA FAZLA ÖNLEMLERİN GELİŞTİRİLMESİ VE ÖZEL HAKLARIN UYGULANMASI

RAPORLAMA USULLERİ

Uluslararası antlaşmalarda beyan edilen, azınlık gruplarına mensup kişilerin haklarını uygulamada Taraf devletlerin özellikle ulusal hukuk yanında idari ve yasal uygulama hükümlerini yerine getirmedeki yükümlülükler konusunda gelişmeleri izlemek için komiteler kurulmuştur. Azınlık haklarının uygulanmasıyla ilintili komiteler (uluslararası medeni ve siyasal haklar sözleşmesinin uygulanmasını denetler); ekonomik, sosyal ve kültürel haklar komitesi (uluslararası ekonomik, sosyal ve kültürel haklar sözleşmesi); ırk ayrımcılığının sona erdirilmesi komitesi (ırk ayrımcılığının tüm biçimlerinin ortadan kaldırılmasına dair uluslararası sözleşme); çocuk hakları komitesi (çocuk hakları sözleşmesi) insan hakları üzerine komitelerdir.

Belirtilen komitelere periyodik raporları sunmakla yükümlü olan Taraf Devletler, diğerlerine ilaveten, ilgili belgelerin kapsadığı azınlık haklarından yararlanmayı güvence altına alan yasama, yargı ve politikayla ilgili diğer önlemlerin çerçevesini çizer. Bir devlet raporu komite tarafından gereği yapılarak incelendiğinde, ilgili ülke temsilcisi raporu sunabilir, komite üyesi uzmanların sorduğu sorulara yanıt verebilir ve yapılan gözlemlere dair yorumlarda bulunabilir.

Komiteler, devletlere yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini izlemek için gereken özel bilgiyi listeleyen ayrıntılı bir raporlama rehberi temin ederler^{xi}. Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi madde 27 altında bir raporlama yapmak için, örneğin, rapordaki bilgiler bir devletteki azınlıklar hakkında bilgi sağlamalıdır; çoğunlukla karşılaştırıldığında azınlıkların sayısının ve alınan somut önlemlerin, azınlıkların 'etnik, dini, kültürel ve dilsel kimliklerinin yanı sıra azınlıklara eşit ekonomik ve politik fırsatlar sağlayan diğer önlemlerin devletlere rapor edilmesi kabul edilmiştir. Ayrıntılı başvuru, merkezi ve yerel hükümet yapılarında beyan edilir^{xii}.

Alınan bilginin temelinde, komiteler rapor veren devletlerle gerçek bir diyalogda ısrar edebilir. Bir devlet raporu incelendikten sonra azınlık hakları ihlallerinin olduğu "inceleme sonucu" konusunda komiteler söz konusu başka hak ihlallerinden vazgeçmesi için Taraf Devletleri zorlar veya durumun iyileştirilmesine yönelik önlemleri kabul etmesi için ilgili hükümetlere çağrıda bulunur.

İNSAN HAKLARI YÜKSEK KOMİSERİ

İnsan hakları yüksek komiserliğine azınlıklara mensup kişilerin haklarının korunması ve geliştirilmesi görevi verildi^{xiii} ve Genel Kurul tarafından 1993'te bu görev oluşturuldu. Daha ayrıntılandırmak gerekirse, Genel Kurul tarafından atanan Yüksek Komiserliğe, Azınlık Gruplarına mensup kişilerin hakları bildirdesinde belirtilen ilkelerin uygulanmasını ilerletme ve bu amaçla ilgili hükümetle diyalogda bulunmaya devam etme görevi verildi^{xiv}. Bu amaçla, üç taraflı kapsamlı bir program şu nedenlerle hazırlandı: Azınlık gruplarına mensup kişilerin hakları bildirdesinde belirtilen ilkelerin uygulanması ve ilerletilmesi; uluslararası insan hakları toplulukları ve teknik destek programları dâhil olmak üzere BM'nin diğer kurumları ve teşkilatlarıyla işbirliği yapılması ve Azınlık konularıyla ilgili hükümetle ve diğer taraflarla diyalog halinde bulunulması. Bu üç çalışma birbiriyle ilişkilidir ve ortak paydada önleyici bir işleve sahiptir.

Ülke ziyaretlerinde ve hükümetle süregelen diyaloglarında, Yüksek Komiser, bildirmede yer alan genel ilkelerin uygulanmasını teşvik eder ve azınlıkları ilgilendiren durumlar hakkında sorunları ve olası çözümleri tartışır.

Yüksek Komiser ayrıca BM'nin diğer teşkilatları ve organlarının çalışmalarında yol gösterici olarak ve onların çalışmaları destekleyerek azınlıkların korunmasını güçlendirmeye katkı sağlar. Bu, yasama organlarının azınlıklarla ilgili önermelerinin takibini ve Azınlıklar Üzerine Çalışma Grubu ve Özel Raportörlerin azınlıklarla ilgili sözleşme organları temelinde tavsiyelerini içerir.

AZINLIK ÇALIŞMA GRUBU

Ayrımcılığın önlenmesi ve azınlıkların korunması alt komisyonuna dair beş üyeli çalışma grubu, azınlıklara mensup kişilerin bildirmede belirlenen haklarını korumak için başlangıç olarak 3 yıllığına 1995'te kuruldu. Çalışma Grubu özellikle şu çalışmalardan sorumluydu:

- Bildirgenin gerçekleştirilmesini ve ilerletilmesini değerlendirme;
- Azınlıklar ve hükümet arasında karşılıklı anlayışı geliştirmeyi içeren, azınlıklara ilişkin sorunlara olası çözümleri araştırma;
- Ulusal veya etnik, dinsel ve dilsel azınlıklara mensup kişilerin haklarının korunması ve geliştirilmesi için başka önlemler önerme^{xv}.

Çalışma grubu birbirine bağlı iki hedefi olan bir diyalog ortamıdır:

Çalışma Grubu İlk olarak, hükümetler, azınlıklar ve uzmanların ilgili konuları tartışmak ve işaret edilen sorunlara çözüm aramak için bir araya geldikleri bir çalışma alanı sağlar. Bu durum, azınlıkların kendi aralarında ve azınlıklar ve hükümetler arasında karşılıklı anlayış ve hoşgörünün artmasını sağladığı gibi azınlık meseleleriyle ilgili farklı bakış açıları konusunda da daha büyük farkındalıkları yaratır. İkinci olarak, azınlıkları ilgilendiren sorunlara yönelik barışçıl ve yapıcı çözümlere ulaşmak ve bildirmede yer alan ilkelerin açıklanması ve ayrıntılandırılması için bir araç işlevi görür.

Çalışma Grubu oturumlarda bildirmede yer alan ilkelerin anlamı ve uygulanması üzerine çalıştı. Bununla birlikte azınlıklara mensup kişilerin kendi kültürlerini yaşayabilmeleri, kendi dini vecibelerini yerine getirebilmeleri ve kendi ana dillerini kullanabilmeleri için benimsenen farklı önlemlere, toplumda çeşitli gruplar arasında hoşgörü ve anlayışın yeşermesi için kültürlerarası ve çok kültürlü eğitimin rolüne, azınlıkların korunmasında, gerilimin ve çatışmaların tırmanışını önlemek için uzlaştırma ve erken uyarı mekanizmalarında ulusal kurumlar ve sivil toplum kuruluşları yanında bölgesel ve başka mekanizmaların rolü ve azınlık tanımı üzerine odaklandı.^{xvi}

Çalışma Grubu Birleşmiş Milletlerin azınlıkların korunmasıyla ilgili çalışma alanlarında hızlıca merkezi bir konuma gelmektedir. Ayrıca azınlık haklarının korunmasında benimsenmiş iyi uygulamalar üzerine bir veritabanı kurulması; ulusal, bölgesel ve uluslar arası başvuru mekanizmalarına ilişkin bilgi toplanılması; anlaşma organları ve özel raportörlerin azınlık konularıyla ilgili görevlerini yerine getirirken gereken özeni göstermesi, İnsan hakları yüksek komiserinin çatışma önleme prosedürlerini geliştirmesi ve uygulaması; azınlıklarla ilgili kurumlar arası işbirliklerinin geliştirilmesi; kültürlerarası eğitim, medyanın rolü, kişilerin dini gerekliliklerini yerine getirme hakkı, kişilerin kendi kültürünü yaşama hakkı gibi azınlıklarla ilgili belli başlı konuları kapsayan seminerlerin düzenlenmesi tavsiyelerinde bulunulur.

Çalışma Grubu oturumları azınlık haklarının korunması konusunda çalışan hükümet temsilcileri, hükümetler arası kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerine açıktır. Katılım konusunda; bu kişi ve kurumların ECOSOC ve azınlık hakları konusunda çalışan akademisyenlerle istişare halinde olup olmadıklarına bakılmamaktadır.

SORUŞTIRMALAR, TEKNİK DESTEK VE DANIŞMA HİZMETİ

Belli ülkelerdeki insan hakları durumu yanında tematik konuları da soruşturmak ve raporlamak için Birleşmiş Milletler tarafından görevlendirilen bağımsız uzmanlar genellikle azınlıklara mensup kişilerin haklarına ya da azınlık hakları ihlallerine maruz kalmış kişilerin haklarına işaret ederler.

Özel raportörlerin sonuç kararları ve tavsiyeleri yayınlanır ve tartışmaya açılır. Raporlarda değinilen hususlar uluslar arası toplumun dikkatine sunulur. Bunlar; ilgili olduğu Hükümetlere rehberlik etmekte ya da saptanan sorunların hafifletilmesi veya ortadan kaldırılması yönünde baskı unsuru oluşturmaktadır. Özellikle azınlık haklarının korunmadığı, etnik ve dinsel gerilimlerin ve topluluklar arası şiddetin yaşandığı ülkeler üzerine ve dini hoşgörüsüzlük ve ırk ayrımcılığı gibi tematik konularda hazırlanan raporlar daha fazla önem taşımaktadır^{xvii}.

Yüksek Komiserlik tarafından sunulan danışma hizmetleri ve teknik destek, İnsan Hakları Alanında Danışma Hizmetleri ve Teknik Destekler Gönüllü Fonu'nun katkılarıyla ulusal ve bölgesel insan hakları altyapısını inşa etmek için kapsamlı bir program oluşturur. Destek, ilgili hükümetlerden gelen talepler doğrultusunda anlaşma temelinde sağlanır. Hükümetler azınlıkların korunması alanında, azınlıkları içeren var olan ya da olası durumlara katkıda bulunan, çatışmaların önlenmesi dâhil, azınlık konularıyla ilgili nitelikli uzmanlık talebinde bulunabilirler. Azınlıkların kimlikleri ve özgünlüklerini korumak ve ilerletmek için yasa taslağının hazırlanmasına, azınlık hakları üzerine eğitim seminerlerinin ve barışçıl çatışma çözme teknikleri üzerine atölye çalışmalarının düzenlenmesine, toplumdaki farklı gruplar için güven inşa etme zemininin güçlendirilmesine ve burslar sağlanmasına destek verildi. Diğer destekler yapısal ve seçümlere dair alanlarda, insan hakları eğitimi ve müfredat alanında, polis eğitimleri, ulusal kurumların kurulması ve güçlendirilmesi, adalet yönetimi, askeri eğitim ve STK'ların desteklenmesi alanlarında sağlanmaktadır,^{xviii}

Çalışmalar

Azınlıkların korunması 1960'lardan bu yana özellikle Birleşmiş Milletler Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu tarafından ele alınan bir dizi çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Çalışmalar Milletler Cemiyetinin güvencesi altında azınlıkların korunmasıyla ilgili alınan yasal hükümlerle;^{xix} azınlıkların sınıflandırılmasının tanımlanmasıyla;^{xx} azınlıklara yönelik hukuki uygulamalar sorunuyla^{xxi} ve ırksal, ulusal, dinsel ve dilsel azınlıkların dâhil olduğu durumların çözümüne yardımcı olma biçimleri ve araçlarıyla ilgilidir. ^{xxii}

Azınlık haklarının bildirgede kabul edilmesinden bu yana Genel Sekreter Genel Kurul'a ve İnsan Hakları Komisyonu'na, Devletler, uluslararası örgütler, Birleşmiş Milletler Teşkilatları, özel kuruluşlar ve STK'lar tarafından bildirgede yer alan ilkelerin yürürlüğe konulması için ve daha genel olarak azınlık haklarının korunması ve ilerletilmesi için alınması gerekli önlemleri tanımlayan bir dizi raporu hazırladı.

Azınlıkların tanımı

Azınlık nedir? Kim bir azınlık olarak tanımlanır? Azınlık haklarının tarafı kimdir? Bu sorular ve soruların muhtemel yanıtları yanında azınlıkların korunmasına işaret eden birçok forumda yapılan uzun tartışmalar Alt Komisyon^{xxiii} uzmanları tarafından yapılan çalışmaların konusunu oluşturmuştur. Soruların kesin yanıtları bulunmamakla birlikte azınlık kavramının yeterli bir evrensel tanımı da kabul edilmemiştir. Bir tanımın yokluğu belli standartların oluşmasını ve gelişmesini engellemediği gibi Çalışma Grubunun azınlıklar üzerine çalışmalar yürütmesine de engel olmamıştır.

Kabul edilebilir bir tanıma ulaşmadaki zorluk, azınlıklarla ilgili farklı durumlardan kaynaklanmaktadır. Bazı azınlık grupları sınırları belli alanlarda, baskın nüfustan ayrı bir şekilde birlikte yaşarken, bazı gruplar da ulusal topluluk içine yayılmış bir şekilde yaşarlar. Bazı azınlık grupları yazılı tarihlerinde güçlü kolektif aidiyet duygusuna dayanırken, bazıları da ellerinde sadece parçalanmış ortak bir miras tutmaktadırlar. Bazı durumlarda, azınlıklar – ya da böyle bilinmektedir- büyük ölçüde özerklik taraftarıdır. Ama bazı durumlarda da, geçmiş bir tarih ya da kendi kendilerini yönetme pratikleri yoktur. Bazı azınlık grupları diğer azınlık gruplarından daha fazla korunma talep edebilir çünkü yerleşik oldukları ülkede çok uzun zamandan beri ikamet etmektedirler ya da kendi özelliklerini korumak ve geliştirmek yönünde güçlü bir istekleri olabilmektedir.

Evrensel olarak kabul edilebilir bir tanıma ulaşmaktaki zorluklara rağmen, azınlıkların farklı özellikleri gözetilmiş, birlikte ele alınmış ve tanım birçok azınlık durumlarını kapsamıştır. Bu tanımlamalar içinde en yaygın olarak kullanılan azınlık tanımı bir devlette çoğunluğun oluşturduğu nüfustan farklı olarak ortak ulusal, etnik, dinsel ya da dilsel özellikleri paylaşan bireylerin bir araya getirdiği baskın olmayan gruplar olarak özetlenebilir. Buna ilaveten, “kendi özelliklerini korumak için söz konusu grubun bir mensubu olma isteği” ve “diğerleri tarafından bir grubun parçası olarak kabul edilme” gibi bir tanımlamanın kullanılmasının, belli özgül nesnel isteklerle de birleşince geçerli bir tercih olabileceği tartışılmıştır.^{xxiv}

Bazı gruplara mensup kişiler kendilerini söz konusu azınlıkların yaşadıklarına benzer durumlarda bulabilirler. Bu gruplar azınlıklara mensup kişilerle ortak belli etnik, dinsel ya da dilsel özellikleri paylaşmayan göçmen işçiler, mülteciler, vatansız bireyler ve diğer yerel halktan olmayan kişileri içermektedir. Bu belli başlı gruplar, yalnız ne var ki, uluslar arası yasaların genel hükümlerince ayrımcılığa karşı korunmakta ve Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme;^{xxv} Vatansız Kişilerin statüsüne İlişkin Sözleşme ve Yaşadıkları Ülkenin Uyruğu Olmayan Bireylerin İnsan Hakları Konusunda Bildiri gibi sözleşmelerle güvence altına alınan haklara sahiptirler.

ŞİKÂYET PROSEDÜRLERİ

Azınlık hakları dâhil, insan hakları ihlalleri ile ilgili şikâyetler, Birleşmiş Milletlere yapılabilir. Birleşmiş Milletlere şikâyet etme belli usuller altında bireysel olabileceği gibi bir grup tarafından ya da bir Devlet tarafından da yapılabilir; şöyle ki:^{xxvi}

- 1503 sayılı karar ile kurulan özel usul, Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyon Çalışma Grubuna ve nihai olarak Ekonomik ve Sosyal Konsey'e azınlıklara özel önem verilmesi dâhil, sistematik insan hakları ihlalleri meydana getiren durumlarla ilgili olarak bildirim almasına olanak sağlar. İnsan hakları ihlali mağduru olduğunu iddia eden kişiler, gruplar ya da söz konusu ihlallerin doğrudan, güvenilir bilgisine sahip olan kişi ya da gruplar (STK'lar dâhil) bildirimlerde bulunabilir.
- Medeni ve Siyasal Haklar Uluslar arası Sözleşmesi, 27.madde dâhil olmak üzere, 41. Madde uyarınca bu sözleşmeye taraf olan bir Devletin, Komite'nin başka bir Devletin bu Sözleşme'den doğan yükümlülüklerini yerine getirmediği yolundaki iddiasını içeren her türlü şikâyet başvurusunu kabul eder ve bildirimleri dikkate alır.
- Sözleşmede yer alan hakların ihlalinden mağdur olduğunu iddia eden bireylerden gelen şikâyetlerin (27.madde dâhil olmak üzere) alınmasına olanak sağlayan Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolü, Taraf Devlet tarafından yapılan ihlaller üzerine çalışan İnsan Hakları Komitesine sunulmalıdır.
- Irkçılığa Dayalı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi de, sözleşmede belirtilen hakların ihlal edildiğini iddia eden bireylerden ve gruplardan gelen şikâyetleri ve 11.madde uyarınca bir taraf devletin diğer bir taraf devletin sözleşme hükümlerini yerine getirmediğine yönelik şikâyetlerini kabul eder.^{xxvii}
- İlgili diğer şikâyet usulleri, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşmede mevcuttur ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) gibi özel teşkilatlarda kurulmuştur.

ERKEN UYARI MEKANİZMALARI

Erken uyarı mekanizmaları çatışmalar sonucu artan ırksal, etnik ya da dinsel gerilimleri önlemek için oluşturulmuştur. Azınlıkların korunması bağlamında belirtilen haklara ilişkin iki tür erken uyarı mekanizması hükmü Birleşmiş Milletler tarafından oluşturuldu.^{xxviii}

İnsan Hakları Yüksek Komiserine dünyada devam etmekte olan insan hakları ihlallerini önleme özel görevi tevdi edilmiştir. Bu amaçla, Yüksek Komiser çatışmaların tırmanışa geçtiği durumlarda diplomatik düzeyde hareket edip tek tek hükümetler ve ilgili taraflar arasında diyalog ortamını teşvik ederek geçici olmayan sonuçlar almak için uzlaştırıcı bir rol oynar.

İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, ırk ayrımcılığı ile ilgili meselelerin uyarı vermeye başladığı durumlarda Komite üyelerinin konuya dikkatlerini çekmek için erken uyarı mekanizmalarını oluşturmuştur. Komite hem erken uyarı önlemlerini hem de acil önlem prosedürlerini kabul etmiştir. Erken uyarı önlemlerine

ilişkin kriterlerin içerdiği durumlar şöyledir: İrk ayrımcılığının tüm biçimlerinin tanımlanmasına ve yasaklanmasına temel olacak yasal mevzuat eksikliği; mekanizmaların yürürlüğe konulmasındaki yetersiz uygulamalar; ırkçı nefreti ve şiddeti ya da kişiler, gruplar ya da örgütler tarafından yapılan ırkçı hoşgörüsüzlüğe karşı durmayı tırmandıracak örüntülerin varlığı; ırk ayrımcılığı ve toprak gaspları sonucunda ortaya çıkan mülteci ve yerinden edilmiş kişilerin yarattığı hareket

SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN ROLÜ (STK'LAR)

Uluslararası sivil toplum örgütleri (STK'lar) azınlıklara mensup bireylerin haklarının korunması ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynarlar. Uluslararası STK'lar -doğrudan ya da yerel iştirakler sonucu- gerilim durumlarına ve muhtemel çatışma kaynaklarına son verirler. Genellikle uzlaştırıcı olurlar ve azınlık haklarının ihmal ya da ihlal edildiği durumlarda ulusal olduğu kadar uluslararası kamuoyuna duyarlılık kazandırır.

STK'lar azınlıkların korunması alanında bir yandan araştırmalar yaparak, raporlar yayınlamaya ve azınlık grupları için kanallar ve platformlar oluşturarak önemli bir etkiye sahip olabilirken, öte yandan azınlıkları ilgilendiren meseleler üzerine devlet organlarına ya da devletlerarası organlara güncel ve olaylara dayanan bilgileri sağlayarak önemli bir etkide bulunabilir.

STK'lar Birleşmiş Milletlerin çalışmalarına nasıl katkı sunabilir?

Sivil Toplum Kuruluşları anlaşma organları, çalışma grupları, İnsan Hakları Komisyonu ve Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu'nun oturumları da dâhil olmak üzere Birleşmiş Milletlerin birçok toplantısına iştirak edebilir. Toplantılara katılmada bulunmak genel olarak ECOSOC danışmanlık statüsüne sahip olma şartına bağlanmıştır. Fakat Azınlıklar Çalışma Grubu örneğinin istişare niteliklerini hesaba katmaksızın azınlıkların korunması ile ilgili tüm STK'ların katılımına açıktır.

STK'lar aşağıda belirtilen alanlara önemli katkılarda bulunurlar:

- STK'lar ilgili uluslararası araçların özellikle, azınlıklar için özel haklar ve Birleşmiş Milletler Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Bildirgesinde belirtilen ilkelerin etkili bir şekilde uygulanması için ulusal düzeyde önlemlerin kabul edilmesini teşvik edebilir.
- STK'lar azınlıklara mensup kişilerin haklarının ihlal edildiğine dair bilgiyi özellikle İnsan Hakları Komisyonu ve Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu gibi Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmalarının dikkatine sunabilirler.
- STK'lar özellikle Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, Alt Komisyon ve anlaşma organlarının ilgili tavsiyelerinin uygulanması, Özel Raportörler ve Azınlıklar Çalışma Grubu gibi organlar tarafından kabul edilen azınlıklara özgü kararların yerel, ulusal ve bölgesel ölçekte uygulanmasına katkıda bulunabilirler.
- .STK'lar müzakerelere aktif katılarak, azınlıkları ilgilendiren meselelerde doğru, nesnel ve yapıcı bilgiler sağlayarak, azınlıkların korunmasını güçlendirebilen yollar yaratarak ve azınlıklar ve Hükümet arasındaki diyalog süreçlerine katkıda bulunarak Birleşmiş Milletler Azınlıklar Çalışma Grubunu destekleyebilir.
- STK'lar ilgili uluslararası araçlar konusunda raporların doğru ve nesnel bilgiyi kapsamaları için taraf devlet raporlarına katkıda bulunabilir. Bunun dışında, STK'lar taraf devletlerin raporlarının incelenmesi esnasında ilgili anlaşma organının dikkatine ciddi durumlarla ilgili aydınlatıcı bilgileri sağlayarak önemli bir rol oynayabilir; STK'lar ayrıca Komitenin kararlarını ve tavsiyelerinin uygulanması için de katkı sunabilir.

Bundan Sonra Yapılacaklar

Azınlıklara uygulanabilen uluslararası hukuk yapısı geçen 20 yılda sevindirici bir gelişme sağlandığını göstermektedir. Eşit muamele alanı, uluslararası araçlar yoluyla sağlanan korumadan yeterince yararlanır ve bildirgenin kabul edilmesi ve azınlıklar çalışma grubunun kurulmasının kabul edilmesiyle son zamanlarda özel haklara daha fazla ilgi gösterilmiştir. Azınlık haklarının önemine işaret eden başka kanıtlar uluslararası örgütlere, tematik çalışmalara ya da ülke raporlarına, STK çalışmalarına ve akademik araştırmalara hükümetler tarafından sunulan raporlarda sağlanır.

Ayrıca yapılması gereken birçok şey olduğuna dair kanıtlar mevcuttur. Birçok azınlık grubu temel haklarla ilgili ciddi ve sistematik ihlallere maruz kalmaktadır. Uzun yıllar süren deneyimler, ne azınlıklara yapılan baskının-uluslar arası hukuka aykırı gelerek- ne de azınlık sorunlarıyla ilgilenmemenin gruplar arasındaki ilişkiye dair bir sonuç getirdiğini göstermiştir. Zorunlu ya da istenmeyen asimilasyona bazen başvurulmuş, fakat genellikle bu çabalar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Her ne kadar azınlık sorunları zamanla değişebilse de, olumlu eylem politikaları ele alınmadığı sürece ilgili grupların sorunlarının ortadan kalkacağına inanmak için bir neden yoktur.

Azınlıkları ilgilendiren çözülmemiş durumlar ve çatışmalar, azınlık meselesine işaret eden diğer önlemlerin kabul edilmesi gerektiğini ve çatışma çözmeyle ilgili yeni alanların benimsenmesi gerektiğini göstermektedir. Birleşmiş Milletlerin farklı organları ya da teşkilatlarının önerileri ve tavsiyeleri yanında ayrımcılık karşıtı hükümlerin ve özel hakların etkili uygulanması azınlıkların isteklerinin görüşülmesine ve bir devlet içinde farklı grupların barışçıl bir ortamda yaşamalarına katkıda bulunabilir. Hoşgörü, karşılıklı anlayış ve çoğulculuk insan hakları eğitimi, güven inşa etme çalışmaları ve diyalog yoluyla beslenip teşvik edilmelidir. Azınlıklara mensup bireylerin, muhalif olarak görülmekten ziyade, toplumun çok kültürlü zenginleşmesine katkı sağlamasına ve kalkınmasına ortak olmasına izin verilmelidir. Bu devlet sınırları içinde ve sınırlar boyunca istikrarın ve barışın sağlanması için zorunlu bir koşuldur.

EK 1

Ulusal veya Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Bireylerin Hakları Bildirgesi (*BM Genel Kurulunun 18 Aralık 1992 tarihli ve 47/135 Sayılı Kararı*)

Genel Kurul

Birleşmiş Milletlerin temel amaçlarından birinin, Birleşmiş Milletler Şartı'nda ilan edildiği üzere ırk, cinsiyet, dil veya din gibi bir ayrımcılığa tabi tutmaksızın herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygıyı teşvik etme ve geliştirme olduğunu yeniden teyit ederek,

Temel insan haklarına, insanlık onuruna ve insanın değerine, erkekler ve kadınlar ile küçük-büyük bütün ulusların eşit haklara sahip olduklarına dair inancını yeniden teyit ederek,

Birleşmiş Milletler Şartı'nda, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nde, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye edilmesine dair uluslar arası Sözleşme'de, Kişisel ve Siyasal Haklar uluslararası Sözleşmesi'nde, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar uluslararası Sözleşmesi'nde, Din veya İnanca Dayanan Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Tasfiye edilmesine dair Bildiri'de ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde ve ayrıca evrensel veya bölgesel düzeyde kabul edilmiş olan ve Birleşmiş Milletler Üyesi Devletlerin kendi aralarında meydana getirmiş oldukları diğer uluslararası belgelerde yer alan prensiplerin gerçekleştirilmesini sağlamayı arzu ederek,

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin etnik, dinsel veya dilsel azınlıklara mensup olan kişilerin hakları ile ilgili yirmi yedinci maddesindeki hükümlerden esinlenerek,

Ulusal veya etnik, dinsel veya dilsel azınlıklara mensup kişilerin haklarının korunmasının ve geliştirilmesinin, içinde yaşadıkları Devletin siyasal ve sosyal istikrarına katkıda bulunacağını dikkate alarak,

Bir bütün olarak toplumsal gelişme içinde ve hukukun üstünlüğüne dayanan demokratik bir yapıda bütünleyici bir parça olarak ulusal veya etnik, dinsel veya dilsel azınlıklara mensup olan kişilerin haklarını sürekli bir biçimde

geliştirmenin ve gerçekleştirmenin halklar ile Devletlerarasında dostluğu ve işbirliğini güçlendirmeye katkıda bulunacağını vurgulayarak,

Azınlıkların korunmasında Birleşmiş Milletlerin önemli bir rol oynayabileceğini dikkate alarak, Birleşmiş Milletler sistemi içinde, özellikle İnsan Hakları Komisyonu'nun, Azınlıkların korunması ve Ayrımcılığın Önlenmesi Alt Komisyonu'nun, İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmeleri ve ulusal veya etnik, dinsel veya dilsel azınlıklara mensup kişilerin haklarının korunması ve geliştirilmesi ile ilgili diğer BM Enformasyon Merkezi uluslararası insan hakları belgelerine göre kurulmuş olan organların bugüne kadar yaptıkları işi akılda tutarak,

Azınlıkların korunmasında ve ulusal veya etnik, dinsel veya dinsel azınlıklara mensup kişilerin haklarının geliştirilmesi ve korunmasında Hükümetler arası örgütler ile hükümetler dışı örgütlerin önemli işler yapmış olduklarını dikkate alarak,

Ulusal veya etnik, dinsel veya dilsel azınlıklara mensup kişilerin hakları konusunda uluslararası insan hakları belgelerinin etkili bir biçimde uygulanmasını daha fazla güvence altına alma ihtiyacını kabul ederek,

Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıkların Korunmasına dair Bildiri'yi ilan eder:

Madde 1- Azınlıkların korunması

- 1.Devletler, kendi ülkeleri üzerindeki azınlıkların varlığını ve ulusal veya etnik, dinsel veya dilsel kimliklerini korur ve bu kimlikleri geliştirmeleri için gerekli şartların oluşmasını teşvik eder.
2. Devletler bu amacın gerçekleştirilmesi için gerekli yasal ve diğer tedbirleri alır.

Madde 2- Azınlıklara mensup olan kişilerin hakları

1. (Bundan sonra azınlıklara mensup olan kişiler şeklinde geçecek olan) ulusal veya etnik, dinsel veya dilsel azınlıklara mensup kişiler, özel veya kamusal yaşamda hiç bir müdahaleye veya hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadan ve serbestçe kendi kültürlerini yaşama, kendi dinlerinde ibadet etme ve uygulamada bulunma ve kendi dillerini kullanma hakkına sahiptir.
2. Azınlıklara mensup olan kişiler kültürel, dinsel, sosyal, ekonomik ve kamusal yaşama etkili bir biçimde katılma hakkına sahiptir.
3. Azınlıklara mensup olan kişiler ulusal düzeyde ve uygun olduğu takdirde, mensubu oldukları azınlıklarla veya üzerinde yaşadıkları bölgelerle ilgili olarak bölgesel düzeyde verilen kararlara ulusal mevzuata aykırı olmayacak bir tarzda etkili bir biçimde katılma hakkına sahiptir.
4. Azınlıklara mensup olan kişiler kendi örgütlerini kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.
5. Azınlıklara mensup olan kişiler hiç bir ayrımcılığa maruz kalmadan, kendi grubunun diğer üyeleriyle ve başka azınlıklara mensup kişilerle ve ayrıca hudut komşusu diğer Devletlerin ulusal veya etnik, dinsel veya dilsel başlarla bağlı oldukları vatandaşlarıyla serbest ve barışçıl ilişkiler kurma ve bu ilişkileri sürdürme hakkına sahiptir.

Madde 3- Örgütlenme özgürlüğü; hakları kullanmaktan ötürü zarara uğramama

1. Azınlıklara mensup olan kişiler, bu Bildiri'de yer alan haklar da dâhil sahip oldukları hakları, hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadan kendi başlarına veya mensup oldukları grubun diğer üyeleri ile birlikte kullanabilirler.
2. Bu Bildiri'de yer alan hakların kullanılması veya kullanılmaması bir azınlığa mensup olan her hangi bir kişi için hiç bir olumsuz sonuç doğurmaz.

Madde 4- Devletler tarafından alınacak tedbirler

1. Devletler gerektiği takdirde, azınlıklara mensup olan kişilerin bütün insan haklarını ve temel özgürlükleri hiç bir ayrımcılığa maruz kalmadan tam ve etkili bir biçimde ve hukuk önünde tam bir eşitlik içinde kullanabilmelerini sağlayacak tedbirler alır.

2. Devletler, azınlıklara mensup kişilerin kendi özelliklerini ifade edebilmelerini ve ulusal hukuku ihlal eden ve uluslararası standartlara aykırı bulunan özel bazı uygulamalar hariç kendi kültürlerini, dillerini, dinlerini, geleneklerini ve örf ve adetlerini geliştirmeleri için gerekli şartları yaratmak amacıyla tedbirler alır.

3. Devletler, mümkün olduğu kadar, azınlıklara mensup kişilerin ana dillerini öğrenmeleri veya ana dillerinde eğitim almaları için yeterli imkânlarla sahip olabilecekleri gerekli tedbirleri alır.

4. Devletler gerektiği takdirde, kendi ülkelerinde var olan azınlıkların tarih, gelenekler, dil ve kültürleri ile ilgili bilgiler almalarını özendirmek için eğitim alanında tedbirler alır. Azınlıklara mensup olan kişiler, toplumun bütünü hakkında bilgi edinebilmek için yeterli imkânlarla sahip olurlar.

5. Devletler, azınlıklara mensup kişilerin ülkenin ekonomik kalkınmasına ve gelişmesine tam olarak katılabilmelerini sağlayacak tedbirleri almayı kabul eder.

Madde 5- Ulusal politikalar ve planlar

1. Ulusal politikalar ve programlar, azınlıklara mensup olan kişilerin meşru menfaatlerini dikkate alarak planlanır ve uygulanır.

2. Devletler arasında yapılan işbirliği ve yardım programları azınlıklara mensup kişilerin meşru menfaatlerini dikkate alarak planlanır ve uygulanır.

Madde 6- Bilgi alışverişi ve güven-artırma

Devletler, karşılıklı anlayış ve güveni geliştirmek amacıyla bilgi ve tecrübe alış verişi yapmak gibi, azınlıklara mensup kişilerle ilgili sorunlar hakkında işbirliği yapar.

Madde 7- İşbirliği yapma ödevi

Devletler bu Bildiri’de yer alan haklara saygının geliştirilmesi amacıyla işbirliği yapar.

Madde 8- Devletlerin egemen eşitliği, ülke bütünlüğü ve siyasal Bağımsızlıklarına dair prensiplerin korunması

1. Bu Bildiri’deki hiç bir hüküm, azınlıklara mensup kişiler bakımından Devletlerin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesini engellemez. Devletler, özellikle taraf oldukları uluslararası Sözleşmelerden ve antlaşmalardan doğan yükümlülüklerini iyi niyetle yerine getirir.

2. Bu Bildiri’de yer alan hakların kullanılması, evrensel olarak tanınmış olan insan hakları ve temel özgürlüklerin herkes tarafından kullanılmasına engel olamaz.

3. Bu Bildiri’de yer alan hakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak için Devletler tarafından alınan tedbirler, hemen ilk bakışta İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde bulunan eşitlik prensibine aykırı görülmez.

4. Bu Bildiri’deki hiç bir hüküm, Devletlerin egemenliği, eşitliği, ülke bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığı şeklindeki Birleşmiş Milletlerin amaçlarına ve prensiplerine aykırı düşecek faaliyetlere izin verecek şekilde yorumlanamaz.

Madde 9- Birleşmiş Milletlerin rolü

Birleşmiş Milletler içindeki uzman kuruluşlar ve diğer örgütler, kendilerinin ihtisas alanlarına girdiği ölçüde, bu Bildiri’de yer alan hakların ve prensiplerin tam olarak gerçekleştirilmesine katkıda bulunurlar.

İnsan Hakları Bilgi Kitapçıkları

No. 1 İnsan Hakları Mekanizması

No. 2 Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesi (Rev1)

No. 3 İnsan Hakları Alanında Teknik Yardım ve Danışmanlık Hizmeti

No. 4 İşkence ile Mücadele Yolları

No. 5 Irkçı Ayrımcılık ve Irkçılık ile Mücadeleye İkinci On Yıllık Eylem Programı

No. 6 Zorla Kaybedilme (Rev2)

No. 7 İletişim Prosedürleri

No. 8 İnsan Hakları için Dünya Kamu Bilgi Kampanyası

No. 9 Yerli Halkların Hakları (Rev1)

- No. 10 Çocuk Hakları
- No. 11 Keyfi Tutuklama
- No. 12 Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi
- No. 13 Uluslararası İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları
- No. 14 Çağdaş Kölelik Biçimleri
- No. 15 Medeni ve Siyasi Haklar: İnsan Hakları Komitesi
- No. 16 Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi
- No. 17 İşkenceye Karşı Komite
- No 18 Azınlık Hakları
- No 19 İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi için Ulusal Kurumlar
- No 20 İnsan Hakları ve Mülteciler
- No 21 Yeterli Barınma için İnsan Hakları
- No 22 Kadınlara Karşı Ayrımcılık: Komite ve Sözleşme
- No 23 Çocuklar ve Kadınların Sağlıklarını Etkileyen Zararlı Geleneksel Uygulamalar
- No 24 Göçmen İşçilerin Hakları
- No 25 İnsan Hakları ve Zorunlu Yerinden Edilme

İnsan Hakları Bilgi Kitapçıkları Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi tarafından yayınlanmıştır. Gündemdeki ya da özel durumları ilgilendiren belirli insan hakları sorunlarıyla ilgilidir.

İnsan Hakları Bilgi Kitapçıkları, temel insan haklarının daha iyi anlaşılmasını, insan haklarının korunması ve ilerletilmesi için Birleşmiş Milletler çalışmalarını ve bu hakların gerçekleştirilmesinde uluslararası araçların daha geniş çevrelerce anlaşılmasını amaçlamaktadır.

İnsan Hakları Bilgi Kitapçıkları serbestçe kullanılabilir ve dağıtılabilir. İçeriğinde herhangi bir değişiklik yapılmaması koşuluyla Birleşmiş Milletler dilleri dışındaki diğer dillere tercümesi yapılabilir.

Birleşmiş Milletler, Cenevre
Şubat 1998

ⁱ Genel Kurul tarafından 18 Aralık 1992 tarih ve 47/135 numaralı karar ile kabul edildi

ⁱⁱ Birleşmiş Milletler 29 Mart 1996 tarihli HRI/GEN/1/Rev.2 belgesi, Medeni ve Siyasal haklar sözleşmesindeki ayırım gözetmeme ilkesi üzerine insan hakları komitesinin genel yorumları 18 No'lu

ⁱⁱⁱ Birleşmiş Milletler belgeleri E/CN.4/52, 5. Kısım

^{iv} Birleşmiş Milletler belgeleri E/CN.4/52, 5. Kısım

^v İnsan hakları komitesi, Genel Yorumlar No.18 Metnin tamamı görmek için 4 Eylül 1992 tarihli HRI/GEN/1

^{vi} Bildirgenin tam metnini görmek için ek 1 e bakınız

^{vii} 18 Aralık 1992 tarihinde Genel Kurul tarafından kabul edildi(47/135 numaralı Genel Kurul Kararı)

^{viii} Bildirgenin 8. Maddesine bakınız.

^{ix} Bildirgenin yorumlanması için özellikle bakınız: Patrick Thornberry "Birleşmiş Milletler azınlık hakları bildirgesi" Alan Phillips, Allan Rosas ve Abo Akademi Üniversitesi enstitüsü tarafından 1993 yılında yayına hazırlandı.

^x Genel Kurul kararı 47/135 numaralı önerinin 2 ila 6. Paragrafı

^{xi} Daha fazla detay için bakınız "insan hakları raporlama el kitabı", Birleşmiş Milletler insan hakları merkezi ve Birleşmiş Milletler araştırma ve eğitim için enstitü, Birleşmiş Milletler New York 1991

^{xii} Ibid. Sayfa 119

^{xiii} Genel Kurul kararı 48/141

^{xiv} Genel Kurul kararı 49/192

^{xv} İnsan hakları komisyonu 1995/24 numaralı kararına bakınız

^{xvi} E/CN.4/Sub.2.1996.2, E/CN.4/Sub.2.1996.28, E/CN.4/Sub.2.1997.18. Numaralı belgelerinde yer alan birinci, ikinci ve üçüncü oturumlardaki çalışma grubu raporlarına bakınız

Bu raporlar azınlıkların korunması ve ayrımcılığın engellenmesi alt komisyonuna, insan hakları komisyonuna ve genel kurula sunulur. Birleşmiş Milletler dökümantasyon bölümlerinden elde edilebilir.

-
- xviii Ayrıntılı bilgi için insan hakları alanında teknik işbirliği ve danışma hizmeti üzerine 3 numaralı bilgi kitapçığına bakınız
- xix 7 Nisan 1950 E/CN.4/367 numaralı Birleşmiş Milletler belgesi
- xx Lake Success, New York, 1950, Genel Sekreter; "Azınlık kavramının bir tanımı ile ilgili öneri", Mr. Jules Deschênes, E/CN.4/Sub.2/1985/31 of 14 Mayıs 1985; "Azınlıkların Tanımlanması" Mr. Stanislav Chernichenko, E/CN.4/Sub.2/AC.5/1996/WP.1 ve E/CN.4/Sub.2/AC.5/1997/WP.1; "Azınlıkların Sınıflandırılması ve Azınlık haklarında farklılaştırma", Mr. Asbjørn Eide, E/CN.4/Sub.2/AC.5/1996/WP.2.
- xxi "Etnik, Dinsel ve Dilsel azınlıklara mensup kişilerin hakları", Francesco Capotorti (Birleşmiş Milletler Çalışma Serisi No. 5).
- xxii "İrksal Azınlıkları kapsayan sorunların Barışçıl ve Yapıcı çözümleri için Muhtemel Yollar ve Araçlar", Mr. Asbjørn Eide (E/CN.4/Sub.2/1993/34 and Add.1-4).
- xxiii Bkz Mr. Jules Deschênes, Mr. Asbjørn Eide ve Mr. Stanislav Chernichenko çalışmalarına, bu çalışmaların yapıldığı zamanın Alt komisyon üyeleri
- xxiv Bkz "Etnik, Dinsel ya da Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Çalışması", Araştırma dizileri No. 5, p. 96.
- xxv Ağustos 1997 itibarıyla, bu sözleşme yeterli sayıda onay almadığı için yürürlüğe konulmamıştır.
- xxvi Bkz Bilgi Kitapçığı No.7 "İletişim Prosedürleri" s. 4-8.
- xxvii Şimdiye kadar hiçbir taraf devlet sağlanan prosedürlerin avantajlarından yararlanmamıştır,
- xxviii Bölgesel düzeyde OSCE Yüksek Komiserine olası çatışmalar üzerine erken uyarı sağlanması yönünde bir zorunlu görev tevdi edilmiştir.